

EUROPOS TARYBA

Strasbūras, 2003 m. vasario 21 d.

ACFC/OP/I(2003)003

**PATARIAMASIS KOMITETAS DĖL TAUTINIŲ MAŽUMŲ APSAUGOS
PAGRINDŲ KONVENCIJOS TAIKYMO**

NUOMONĖ APIE LIETUVĄ

VYKDOMOJI SANTRAUKA

2001 m. spalio 31 d. gavęs pradinę Lietuvos valstybės ataskaitą (kuri turėjo būti pateikta iki 2001 m. liepos 1 d.), Patariamasis komitetas ją pradėjo nagrinėti per 13-ąjį posėdį 2002 m. vasario 25 – kovo 3 d. Nagrinėjant šią ataskaitą, patarimo komiteto delegacija lankėsi Lietuvoje 2002 m. lapkričio 25-28 d., norėdama surinkti daugiau informacijos apie Pagrindų konvencijos įgyvendinimą iš Vyriausybės atstovų bei iš NVO ir kitų nepriklausomų šaltinių. Patariamasis komitetas nuomonę apie Lietuvą priėmė per 16-ąjį posėdį 2003 m. vasario 21 d.

Patariamasis komitetas sveikina anksčiau Lietuvos pasirinktą atvirą ir lankstų požiūrį į Pagrindų konvencijos taikymo apimtį. Patariamasis komitetas mano, kad Lietuva ėmėsi pagirtinų veiksmų, įskaitant ir įstatymų leidyboje, apsaugodama tautines mažumas. Tos pastangos leido išsaugoti ir plėtoti tautinių mažumų kultūrą ir tapatumą.

Tuo pat metu Patariamasis komitetas pažymi tam tikrus trūkumus ir teisės aktuose, ir praktikoje tokiose srityse, kaip švietimas, mažumų kalbų vartojimas, dalyvavimas visuomeniniuose reikaluose ir tarpkultūriniame dialoge. Ypatingas dėmesys turėtų būti skirtas nuostatų, susijusių su dviguba pilietybe naujame Pilietybės įstatyme, diskriminaciniam poveikiui tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims.

Patariamasis komitetas su nerimu pažymi, kad dėl besitęsiančios teisės aktų reformos gali sumažėti tam tikros tautinėms mažumoms priklausančių asmenų įgytos teisės ir laisvės. Patarimo komiteto nuomone, kad ir kokia bebūtų sritis, valdžios institucijos turėtų užtikrinti, kad tie pasikeitimai nesumažins tautinių mažumų atstovų jau turimo apsaugos lygio. Be to, atsižvelgiant į nuoseklumo trūkumą tarp galiojančių teisės nuostatų ir atitinkamų teisės aktų pasiūlymų, būtina užtikrinti, kad minėtieji pakeitimai leistų sukurti nuoseklią teisinę bazę tautinių mažumų apsaugai. Šiuo požiūriu reikia toliau stengtis pašalinti teisinį neaiškumą, paminėtą aptariant tautinių mažumų kalbų vartojimą tautinėms mažumoms priklausančių asmenų santykiuose su administracine valdžia ir vietovardžių, gatvių pavadinimų ir kitos topografinės informacijos vartojimą.

Švietimo srityje būtina užtikrinti, kad šiuo metų daromi teisės aktų pakeitimai suteiktų aiškų ir veiksmingą teisinį pagrindą mažumų kalbų dėstymui ir dėstymui tautinių mažumų kalbomis. Atsižvelgiant į tokį mokymą suteikiančių mokyklų ir klasių palaipsnių mažėjimą, valdžios institucijos turėtų užtikrinti, kad naujuosiuose teisės aktuose šiuo požiūriu būtų numatyti aiškūs kriterijai, ypač dėl reikalingo mokinių skaičiaus, ir nustatytos kompetentingos institucijos, sprendžiančios dėl tokių mokyklų ir klasių steigimo, išlaikymo ir uždarymo.

Nepaisant pastaruoju metu valdžios institucijų keltų iniciatyvų, tam tikra romų grupė ir toliau susiduria su rimtomis problemomis, tarp jų ir socialinio bei ekonominio pobūdžio. Būtina dėti daugiau pastangų tokiems sunkumams pašalinti.

**PATARIAMASIS KOMITETAS DĖL TAUTINIŲ MAŽUMŲ APSAUGOS
PAGRINDŲ KONVENCIJOS TAIKYMO**

NUOMONĖ APIE LIETUVĄ

Turinys:

- I. Šios nuomonės rengimas
- II. Bendrosios pastabos
- III. Konkrečios pastabos apie 1-22 straipsnius
- IV. Pagrindinės Patariamąjo komiteto išvados ir pastabos
- V. Baigiamosios pastabos

LŠIOS NUOMONĖS RENGIMAS

1. Pradinė Lietuvos valstybės ataskaita (*toliau vad. Valstybės ataskaita*), kuri turėjo būti pateikta 2001 m. liepos 1 d., buvo gauta 2001 m. spalio 31 d. Patariamasis komitetas pradėjo nagrinėti Valstybės ataskaitą per 13-ąjį posėdį 2002 m. vasario 25-kovo 1 d.
2. Benagrinėdamas ataskaitą, Patariamasis komitetas išskyrė eilę klausimų, kuriais jis panoro gauti išsamesnės informacijos. Todėl Lietuvos valdžios institucijoms 2002 m. birželio 24 d. buvo nusiųsta anketa. Lietuvos Vyriausybės atsakymas į anketą buvo gautas 2002 m. rugpjūčio 14 d.
3. Gavusi Lietuvos Vyriausybės kvietimą, veikdama pagal Ministrų komiteto Rezoliucijos (97)10 32 taisyklės, Patariamąjį komiteto delegacija 2002 m. lapkričio 25-28 d. lankėsi Lietuvoje, norėdama surinkti papildomos informacijos iš Vyriausybės, NVO atstovų ir kitų nepriklausomų šaltinių apie Pagrindų konvencijos įgyvendinimą. Rengdamas šią nuomonę Patariamasis komitetas taip pat rėmėsi įvairia medžiaga raštu iš įvairių Europos Tarybos institucijų, kitų tarptautinių organizacijų, NVO ir kitų nepriklausomų šaltinių.
4. Po to Patariamasis komitetas priėmė nuomonę per 16-ąjį posėdį 2003 m. vasario 21 d. ir nusprendė perduoti ją Ministrų komitetui¹.
5. Ši nuomonė pateikiama pagal Pagrindų konvencijos 26 straipsnio 1 dalį, pagal kurią, vertinant šalių pritaikytų priemonių Pagrindų konvencijos principų įsigaliojimui tinkamumą, “Ministrų komitetui padeda Patariamasis komitetas”, taip pat ir pagal Ministrų komiteto Rezoliucijos (97)10 23 taisyklę, kuri numato,

¹ Patariamasis komitetas nusprendė per 12-ąjį posėdį 2001 m. lapkričio 30 d. įvesti tam tikrų pakeitimų į nuomonių struktūrą. Buvo nuspręsta daugiau nebeteikti “Pasiūlymo dėl Ministrų komiteto išvadų ir rekomendacijų” (ankstesnių nuomonių V skyrius) ir įvesti naują IV skyrių pavadinimu “Pagrindiniai Patariamąjį komiteto nustatyti duomenys ir pastabos”. Be to, Patariamasis komitetas nusprendė pateikti “Baigiamąsias išvadas” V skyriuje, o ne IV skyriuje. Šie pokyčiai įsigalioja nuo 2001 m. lapkričio 30 d. ir jie taikomi visoms vėlesnėms nuomonėms, priimamoms per pirmąjį stebėsenos ciklą. Šie pakeitimai padaryti atsižvelgiant į pirmuosius apie konkrečias valstybes Ministrų komiteto 2001 m. spalio mėn. priimtus sprendimus dėl Pagrindų konvencijos įgyvendinimo.

kad “Patariamasis komitetas svarsto valstybės ataskaitas ir perduoda savo nuomonę Ministrų komitetui”.

II. BENDROSIOS PASTABOS

6. Patariamasis komitetas pažymi, kad keturis mėnesius pavėluotai pateiktoje Valstybės ataskaitoje yra išsamios informacijos apie jos rengimo metu galiojusius teisės aktus ir daug informacijos apie atitinkamą praktinę padėtį. Patariamasis komitetas nori pažymėti, kad Lietuva anksčiau yra daug naudingo nuveikusi suteikdama apsaugą asmenims, priklausantiems tautinėms mažumoms. Tai atsispindi Valstybės ataskaitoje ir tas paaiškėjo iš įvykusių pokalbių su įvairių tautinių mažumų atstovais.
7. Patariamasis komitetas pažymi, kad daugiau informacijos ir naudingų paaiškinimų buvo gauta iš Lietuvos valdžios institucijų pateiktų atsakymų raštu į anketą ir per susitikimus, vykusius minėtojo apsilankymo metu ne tik Vilniuje, bet ir regione, kuriame gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys (Visagine). Patariamasis komitetas mano, kad vizitas, surengtas gavus Lietuvos Vyriausybės kvietimą, suteikė puikią progą sukurti tiesioginį dialogą su įvairių šaltinių atstovais.
8. Patariamasis komitetas atkreipia dėmesį į Lietuvos valdžios norą bendradarbiauti organizuojant komiteto vizitą į Lietuvą. Tačiau Patariamasis komitetas apgailestauja, kad Lietuvos valdžios institucijos nesitarė su nacionalinių mažumų atstovais rengdamos Valstybės ataskaitą, kuri buvo persiūsta tautinėms mažumoms tik po to, kai ji buvo pateikta Europos Tarybai. Patariamasis komitetas tikisi, kad ateityje su jais bus deramai tariamasi. Be to, Patariamasis komitetas skatina Lietuvos valdžios institucijas imtis tolesnių priemonių didinant informuotumą apie Pagrindų konvencijos, jos paaiškinamosios ataskaitos ir jos stebėsenos tarptautiniu lygiu taisyklių taikymą, be kita ko, skelbiant bei platinant Valstybės ataskaitą ir kitus susijusius dokumentus.
9. Reikėtų pažymėti, kad rengiant šią ataskaitą, buvo būtina atsižvelgti į tai, kad Lietuvos teisės aktai dėl tautinių mažumų apsaugos šiuo metu yra reikšmingai keičiami. Atsižvelgiant į dabartinį teisės peržiūros procesą, svarbu pažymėti, kad Patariamojo komiteto išreikštos nuomonės pagrįstos informacija ir dokumentais, jam pateiktais besilankant Lietuvoje. Patariamasis komitetas apgailestauja, kad

jam šie dokumentai buvo pateikti tik po to, kai mažumos pareiškė nepasitenkinimą, o ne pačių kompetentingų institucijų iniciatyva. Apskritai Patariamasis komitetas pažymi, jog šiek tiek trūksta nuoseklumo tarp galiojančių teisės aktų nuostatų ir tarp jam suteiktų projektų, kuriuose kalbama apie tautinių mažumų apsaugą. Taip pat Patariamasis komitetas pažymi, kad įvairių asmenų, su kuriais buvo kalbėtasi, pateikta informacija dėl tam tikrų konkrečių Pagrindų konvencijos įgyvendinimo aspektų ne visada yra nuosekli. Šiame kontekste Patariamasis komitetas nori išreikšti apgailestavimą dėl to, kad negalėjo susitikti su Teisingumo ministerijos atstovais, kurie būtų galėję pateikti labai naudingų paaiškinimų apie dabartinius teisinius procesus.

10. Patariamasis komitetas susirūpinęs pažymi, kad kalbėdami apie dabartinę pagrindinių teisės aktų dėl tautinių mažumų apsaugos peržiūrą, dauguma tautinių mažumų atstovų išreiškė nuogąstavimą dėl pasekmių, kurios gali atsirasti dėl planuojamų Lietuvos tautinių mažumų apsaugos pakeitimų. Tie atstovai mano, kad kai kurie pokyčiai, jei būtų priimti, sumažintų dabartines tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teises. Patariamasis komitetas yra susirūpinęs dėl padėties ir mano, kad valdžios institucijos kartu su susijusiais asmenimis turėtų atidžiai išnagrinėti atitinkamų pokyčių tinkamumą, mastą ir galimas pasekmes bei prieš galutinį priėmimą užtikrintų, kad jie atitinka Pagrindų konvencijoje išdėstytus principus. Patariamasis komitetas supranta, kad valdžios institucijos vertina Pagrindų konvencijos ratifikavimą Lietuvoje kaip vieną priešasčių, pateisinančių dabartinius teisės aktų keitimus. Patariamasis komitetas nori atkreipti valdžios institucijų dėmesį į Pagrindų konvencijos 2 straipsnio nuostatas, kuriomis valstybės kviečiamos garbingai taikyti Pagrindų konvenciją. Be to, pagal Pagrindų konvencijos 22 straipsnį, jokia Pagrindų konvencijos nuostata neturėtų būti aiškinama kaip leidžianti riboti įgytas teises ir pagrindines teises, numatytas valstybės vidaus teise arba tarptautiniais susitarimais, kurių šalis ta valstybė yra.
11. Patariamasis komitetas pažymi, kad paskutinis gyventojų surašymas vyko 2001 m. balandį ir kad jo rezultatai suteikia naujausią informaciją apie gyventojų sudėtį Lietuvoje, kas, be abejojimo, bus labai naudinga Lietuvos valdžios institucijoms

kuriant, įgyvendinant ir stebint valstybės politiką, kuria siekiama apsaugoti tautines mažumas.

12. Kitoje nuomonės dalyje dėl daugelio straipsnių sakoma, kad remdamasis šiuo metu turima informacija, Patariamasis komitetas mano, jog dėl atitinkamo straipsnio įgyvendinimo nėra jokių konkrečių pastabų. Patariamasis komitetas nori aiškiai pasakyti, kad šio sakinio nereikia suprasti kaip rodančio, jog dabar jau imtasi deramų priemonių ir kad į šią sritį pastangų galima dėti mažiau ar net visai jų nebedėti. Iš tiesų, Patariamasis komitetas mano, jog Pagrindų konvencijos įpareigojimų pobūdis reikalauja nepalaujamų nuolatinių valdžios institucijų pastangų laikytis Pagrindų konvencijos principų ir pasiekti jos tikslų. Be to, atsižvelgiant į tai, kad Pagrindų konvencija įsigaliojo neseniai, tam tikra padėtis šiame etape gali būti laikoma priimtina, bet taip nebūtinai turės būti tolesniuose stebėsenos cikluose. Galiausiai gali būti, kad bėgant laikui paaiškės, jog problemos, kurios šiuo metu atrodo santykinai nedidelės, yra nepakankamai įvertintos.

III. KONKREČIOS PASTABOS DĖL 1-22 STRAIPSNIŲ

1 straipsnis

13. Patariamasis komitetas pažymi, kad Lietuva yra ratifikavusi daug įvairių susijusių tarptautinių dokumentų. Remdamasis šiuo metu turima informacija, Patariamasis komitetas mano, jog šio straipsnio įgyvendinimas nereikalauja jokių tolesnių pastabų.

2 straipsnis

14. Patariamasis komitetas daro nuorodą į pastabas šios ataskaitos 10 pastraipoje ir į pastabas dėl 22 straipsnio.

3 straipsnis

15. Patariamasis komitetas pažymi, kad nesant apibrėžimo pačioje Konvencijoje, šalys pačios turi išnagrinėti, kokia bus Pagrindų konvencijos taikymo apimtis jų valstybėje. Todėl Lietuvos Vyriausybės pozicija neišvengiamai išplauks iš šio nagrinėjimo.

16. Nors Patariamasis komitetas, viena vertus, pažymi, kad šiuo požiūriu šalims paliekama tam tikra apsisprendimo laisvė, atsižvelgiant į jų valstybėje vyraujančias konkrečias aplinkybes, kita vertus, jis pažymi, kad tai turi būti daroma pagal bendruosius tarptautinės teisės principus ir pagrindinius 3 straipsnyje numatytus principus. Visų pirma, jis pažymi, kad Pagrindų konvencijos įgyvendinimas neturėtų tapti savavališkai sukurtų ir nepagrįstų skirtumų šaltiniu.

17. Dėl tos priežasties Patariamasis komitetas mano, kad į jo pareigas įeina Pagrindų konvencijos taikymo konkrečioje valstybėje apimties nagrinėjimas, kad būtų galima patikrinti, ar nėra įvesta jokių savavališkų ar nepagrįstų skirtumų. Be to, jis mano, kad jam privalu patikrinti, ar deramai taikomi 3 straipsnyje išdėstyti pagrindiniai principai.

18. Patariamasis komitetas pažymi, kad pagal Lietuvos Konstitucijos 37 straipsnį (1992 m. spalio 25 d.) piliečiai, priklausantys “tautinėms bendrijoms”, turi teisę puoselėti savo kalbą, kultūrą ir tradicijas. Galiojantys Lietuvos teisės aktai nepateikia teisinio “tautinės bendrijos” apibrėžimo ir nenurodo, kokias asmenų grupes Lietuva laiko ginamomis pagal Pagrindų konvenciją. Patariamasis komitetas šiuo požiūriu pažymi, kad oficialiai naudojama terminija apibrėžiant šiuos asmenis nėra vienoda, ir kad kiti terminai, kaip antai “tautinė mažuma”, “tautybė” ar “nacionalinė mažuma” yra naudojami kaip “tautinės bendrijos” alternatyvos tautinių mažumų apsaugą reglamentuojančiuose teisės aktuose.
19. Valstybės ataskaitoje sakoma, kad ši padėtis atspindi Lietuvos valdžios pasirinkimą automatiškai pripažinti bet kokią kalbinę ar etninę grupę tautine mažuma, todėl joms suteikiama apsauga, į kurią jos turi teisę pagal Pagrindų konvenciją. Patariamasis komitetas sveikina Lietuvą pasirinkus atvirą ir lankstų požiūrį nustatant Pagrindų konvencijos taikymo apimtį šalyje ir pastebi, kad Lietuvos valdžia taip pat pasirūpino, kad būtų užtikrinta, jog daugelyje teisės aktų nuostatų garantuotos asmens teisės būti traktuojamam kaip priklausančiam ar nepriklausančiam tautinei mažumai būtų paisoma visiškai.
20. Patariamasis komitetas pažymi, kad išanalizavus teisės aktus dėl tautinių mažumų apsaugos, paaiškėja, kad tik Lietuvos piliečiai gali būti pripažinti priklausančiais tautinei mažumai. Lietuva 1989 m. Pilietybės įstatymu pasirinko “nulinį variantą” - lankstų metodą, kuris leido asmenims, turintiems nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje įgyti Lietuvos pilietybę, paprasčiausiai jos paprašius. Patariamasis komitetas mano, kad kol kas ši sąlyga tik ribotai įtakojo Pagrindų konvencijos taikymo šioje valstybėje apimtį (taip pat žr. susijusias pastabas 24 ir 30 pastraipose).
21. Patariamasis komitetas pažymi, kad Valstybės ataskaitoje nurodyta, jog yra daugiau nei šimtas skirtingo dydžio “skirtingų tautybių”, kurioms taikomos

Pagrindų konvencijos nuostatos, ir sakoma, kad dauguma jų gyvena Lietuvos rytinėje ir pietinėje dalyse ir, ypač, Vilniaus, Klaipėdos ir Visagino miestuose².

22. Asmenų priklausančių tautinėms mažumoms apsaugos teisinės bazės požiūriu, Patariamasis komitetas pažymi, kad Konstitucijos 45 straipsnis, kuriame sakoma, kad piliečių tautinės bendrijos savo tautinės kultūros reikalus, švietimą, labdarą, savitarpio pagalbą tvarko savarankiškai, taip pat ragina valstybę teikti paramą. Be minėtųjų Konstitucijos nuostatų, tautinių mažumų apsaugą reglamentuoja Tautinių mažumų įstatymas (priimtas 1989 m., pakeistas 1991 m. sausio 29 d. ir jo galiojimas pratęstas tol, kol bus priimtas pakeistas variantas arba net naujas projektas), taip pat konkrečiomis nuostatomis kituose įstatymuose, kaip antai Švietimo įstatyme (1991 m. liepos 25 d.) arba Valstybinės kalbos įstatymas (1995 m. sausio 31 d., pakeistas 2001 m. lapkritį).

23. Patariamasis komitetas pažymi, kad 2002 m. lapkričio mėn. Parlamentas jau svarstė naująjį Tautinių mažumų įstatymo projektą. Patariamasis komitetas susidomėjęs pažymi, kad šiame projekte³ siūlomi “(etninės) tautinės mažumos”⁴ ir “asmens, priklausančio tautinei mažumai”⁵ apibrėžimai. Be to, Patariamasis komitetas pažymi, kad abiejuose apibrėžimuose pripažįstama asmens subjektyvaus pasirinkimo priklausyti tam tikrai etninei grupei svarba, nenurodant objektyvių elementų, sudarančių esminį tokio pasirinkimo pagrindą.

24. Patariamasis komitetas pažymi, kad šiuose apibrėžimuose labiau akcentuojamas individualus, o ne bendruomenės požiūris ir neįvedama jokių skirtumų dėl tokių veiksnių, kaip gyvenimo Lietuvoje trukmė, istoriniai ryšiai su valstybe ar geografinė vieta. Patariamasis komitetas daro išvadą, kad tai rodo lankstų

² Valstybės ataskaitoje pateikiamas trumpas didžiausių tautinių mažumų istorijos ir demografijos aprašymas bei statistika, atspindinti gyventojų demografinę sudėtį, remiantis oficialiais duomenimis ir skaičiavimais iki 1997 m. Paskutiniojo gyventojų surašymo duomenys (2001 m. balandžio 5 d.) rodo, jog Lietuvos gyventojų etninė sudėtis yra tokia: iš visų 3 483 972 gyventojų, 83,45 % yra lietuviai, 6,47% lenkai, 6,31% rusai, 1,23% baltarusiai, 0,65% ukrainiečiai, 0,12% žydai, 0,09% vokiečiai, 0,09% totoriai, 0,08% latviai, 0,07% romai, 0,04% armėnai, 0,18% kitos tautybės, o 0,94% tautybės nedeklaravo.

³ Visos šioje nuomonėje pateiktos susijusios pastabos remiasi Lietuvos valdžios institucijų Europos Tarybai 2003 m. sausio 14 d. ir 2003 m. vasario 18 d. atsiųstų projektų vertimais į anglų kalbą.

⁴ “Lietuvos Respublikoje gyvenančių asmenų grupė, laisvai nusprendusi priklausyti kitai negu lietuvių tautybei ar etninei grupei”.

požiūrį, kuris neleidžia neįtraukti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų *a priori* į pagal Pagrindų konvenciją suteikiamą apsaugą. Iš įstatymo projekto nėra aišku, ar valdžios institucijos ketina palikti pilietybę (apie kurią nekalbama nei viename minėtųjų apibrėžimų) kaip sąlygą gauti tokią apsaugą. Tuo pat metu Patariamasis komitetas pastebi, kad naujasis Pilietybės įstatymas (priimtas 2002 m. rugsėjo 17 d.) įsigaliojo nuo 2003 m. sausio 1 d. Šis įstatymas įveda daugiau apribojimų negu 1989 m. įstatymas, ir jį aršiai kritikavo tautinių mažumų atstovai. Patariamasis komitetas mano, kad valdžia turėtų užtikrinti, svarstydamą ir priimdama naująjį Tautinių mažumų įstatymą, kad ši padėtis neturėtų neigiamo poveikio Pagrindų konvencijos taikymo valstybėje apimčiai (taip pat žr. 30 pastraipos pastabas). Be to, Patariamasis komitetas nori išreikšti apgailėstą, kad negalėjo gauti pakankamai paaiškinimų dėl asmenų tautybės (etninės grupės) registravimo pasuose ir šio registravimo bei asmens pripažinimo priklausančiu tautinei mažumai klausimų.

25. Patariamasis komitetas pabrėžia, kad neatrodo, jog Tautinių mažumų įstatymo projektui šiame etape pritartų visos susijusios šalys. Kadangi naujasis projektas nesuteikia tokios pat tam tikrų teisių, ypač susijusių su mažumų kalbų vartojimu, apsaugos, kokia užtikrinta dabar galiojančiuose teisės aktuose, tam tikrų tautinių mažumų atstovai informavo Patariamąjį komitetą, kad jiems būtų geriau, jei esami teisės aktai nebūtų pakeisti. Šis noras gali būti dar labiau suprantamas dėl to, kad jų bandymai pataisyti projektą konsultacijomis ar pateikiant prašymus raštu buvo nesėkmingi.

26. Tačiau diskusijos apie Tautinių mažumų įstatymo projektą atspindi tik vieną atitinkamų teisės aktų keitimo aspektą. Švietimo įstatymas, kuris irgi kalba apie tautinių mažumų apsaugą, šiuo metu taip pat peržiūrimas. Kad būtų išvengta bet kokio teisinio neaiškumo rizikos ir būtų galima sukurti nuoseklią Vyriausybės politikos dėl tautinių mažumų apsaugos teisinę bazę, Patariamasis komitetas ragina valdžios institucijas užtikrinti, prieš priimant galutinį šių įstatymų variantą, jų nuostatų nuoseklumą ir jų vietos Lietuvos teisės sistemoje nedviprasmiškumą, ir tas ypač pasakytina apie Valstybinės kalbos įstatymą.

⁵ “Asmuo, laisvai nusprendęs priklausyti tautinei mažumai ar etninei grupei ir siekiantis išlaikyti tos

27. Patariamasis komitetas pažymi, kad Lietuvos valdžios institucijos nesuteikė jokios informacijos apie jokią kalbą arba etninę grupę, kurios šiuo metu jos nelaikytų saugoma pagal Pagrindų konvenciją. Patariamasis komitetas laikosi nuomonės, kad būtų įmanoma apsvarstyti galimybę įtraukti į Pagrindų konvencijos taikymą pagal kiekvieną straipsnį kitoms grupėms priklausančius asmenis, įskaitant ir ne piliečius, jei jie išreikštų tokį norą, ir Patariamasis komitetas mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų spręsti šį klausimą tardamosi su susijusiais asmenimis.

4 straipsnis

28. Patariamasis komitetas pažymi, kad Konstitucijos 29 straipsnis ir eilė kitų Lietuvos įstatymų nuostatų numato lygybės principą ir diskriminacijos netaikymo principą. Patariamasis komitetas sveikina tai, kad naujajame Civiliniame kodekse yra daug straipsnių, skirtų pašalinti bet kokią diskriminaciją dėl rasės, etninės kilmės, religijos ir t.t., ir kad šiuo metu rengiamos naujojo Darbo kodekso nuostatos išplės diskriminacijos netaikymo principą į užimtumo sritį. Patariamasis komitetas ragina valdžios institucijas užtikrinti, kad įstatymų nuostatos, draudžiančios diskriminaciją rasės ar etninės kilmės pagrindu, apimtų pagrindinius visuomenės gyvenimo sektorius, tokius kaip gyvenamojo būsto suteikimas, sveikatos apsauga, prekių ir paslaugų tiekimas, ir ištaisyti bet kokius galimus trūkumus. Patariamasis komitetas susidomėjęs pastebi diskusijas dėl galimo Lygių galimybių įstatymo (1998 m. gruodžio 1 d., pataisytas 2002 m. birželį), kuriuo siekiama skatinti ir apsaugoti lyčių lygybę, sąlygų išplėtimo, apimant diskriminaciją dėl kitų priežasčių, tarp jų ir dėl etninės kilmės.

29. Patariamasis komitetas pažymi, kad Lietuvoje yra trys institucijos, atliekančios ombudsmeno funkcijas (Seimo kontrolierių įstaiga, Lygių galimybių kontrolierės įstaiga ir Vaiko teisių kontrolierės įstaiga). Tačiau diskriminacija ir klausimai, susiję su tautinių mažumų apsauga, nėra konkrečiai numatyti šių trijų įstaigų pareigų aprašymuose. Patariamasis komitetas sveikina tai, kad Seimo kontrolierius jau svarstė tokio pobūdžio klausimus, ypač dėl romų padėties. Kadangi šiuo metu

grupės nacionalinę kultūrą, būtent jos kalbą, tradicijas, papročius ir nacionalinį ar etninį tapatumą”.

svarstoma galimybė išplėsti Seimo kontrolierių pareigų aprašymą bei sujungti visas tris įstaigas, Patariamasis komitetas reškia viltį, kad rasti sprendimai, kad ir kokie jie bebūtų, sustiprins tų institucijų vaidmenį, veiksmingumą ir matomumą, be kita ko, į jų pareigas įtraukiant diskriminuojančių veiksmų, susijusių su asmenų etnine kilme, prevenciją ir stebėseną.

30. Patariamasis komitetas yra labai susirūpinęs dėl naujojo Pilietybės įstatymo (priimto 2002 m. rugsėjį ir įsigaliojusio 2003 m. sausio 1 d.), kuris įveda etninį aspektą į teisę turėti dvigubą pilietybę. Pagal naujojo įstatymo 18 straipsnio 2 dalies 2 punktą, norma, kad Lietuvos pilietybė prarandama, asmeniui įgijus kitos valstybės pilietybę (to įstatymo 18 straipsnio 1 dalies 2 punkto norma kartu su 17 straipsniu), netaikoma lietuvių kilmės piliečiams⁶. Kitų tautinių mažumų atstovai išreiškė didelį nepasitenkinimą dėl naujojo įstatymo turinio ir dėl to, kaip jis buvo įvestas į Lietuvos teisės sistemą. Jie mano, jog minėtosios nuostatos yra diskriminacinės, nes jos sukuria tarp Lietuvos piliečių dvi asmenų kategorijas, kurioms taikomi skirtingi standartai, priklausomai nuo jų etninės kilmės (taip pat žr. pastabas dėl 3 straipsnio 24 pastraipoje).
31. Patariamasis komitetas apgailestauja, kad iš anksto nebuvo tartasi su tautinių mažumų atstovais, kurie susipažino su įstatymo turiniu tik po to, kai jis buvo priimtas. Patariamasis komitetas supranta, kad svarbiausia rengiant šį naują įstatymą buvo leisti užsienyje gyvenantiems lietuviams grįžti į valstybę be jokių sunkumų ir įsikurti čia kaip piliečiams, neprarandant valstybės, kurioje jie dabar gyvena, pilietybės. Tačiau šis teisėtas noras nepateisina skirtumų, įvedamų pagal dabartinį etninės kilmės kriterijų tarp Lietuvos piliečių, kurie pagal anksčiau minėtos Konstitucijos 29 straipsnį yra lygūs prieš įstatymą. Patariamasis komitetas mano, kad aptariamoms įstatymo nuostatomis yra diskriminacinės ir pažeidžia tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisę būti lygiais prieš įstatymą. Todėl Patariamasis komitetas mano, kad valdžios institucijos turėtų ieškoti tinkamų sprendimų, pasitarusios su atitinkamais asmenimis, kad būtų ištaisyta padėtis.

⁶ Pagal naujojo Pilietybės įstatymo (Nr. IX-1078, 2002 m. rugsėjo 17 d.) 18 straipsnio 1 dalį Lietuvos pilietybė prarandama įgijus kitos valstybės pilietybę. Pagal 18 straipsnio 2 dalį, tai netaikoma

32. Dėl teisės aktų kovai su diskriminacija įgyvendinimo, Patariamasis komitetas pažymi, kad kai kurie romų atstovai pranešė apie diskriminacijos atvejus, susijusius su būsto suteikimu, darbo rinka ir švietimu, taip pat su policijos pareigūnų, atliekančių kratas romų gyvenvietėje Vilniuje, veiksmais (taip pat žr. pastabas apie 6, 12 ir 15 straipsnius).
33. Patariamasis komitetas susirūpinęs pažymi romų bendruomenei iškylančius socialinius ir ekonominius sunkumus ir sveikina pastarojo meto pastangas spręsti šį klausimą pagal Vyriausybės priimtą ilgalaikę romų integravimo programą (2000-2004 m.). Tačiau Patariamasis komitetas mano, kad reikalingi tolesni žingsniai, kad sumažėtų romų ir kitų gyventojų gyvenimo lygio skirtumai. Būtinai ryžtingesni veiksmai gerinant tų asmenų padėtį švietimo, gyvenimo sąlygų, galimybių gauti sveikatos apsaugą ir socialines išmokas bei patekimo į darbo rinką srityse. Taip pat reikia daugiau nuveikti sutvarkant tų asmenų tapatybės dokumentus. Visose šiose srityse ypatingas dėmesys turi būti skiriamas romų moterų padėčiai. Patariamasis komitetas akcentuoja, jog visos šios priemonės, kad būtų veiksmingos, turi būti nuosekliai taikomos visų atsakingų valdžios institucijų, be to, joms turi būti skiriami reikalingi išteklių, ir sistemingai turi būti stebimas jų taikymas. Patariamasis komitetas taip pat mano, kad ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas nuolatiniam romų dalyvavimui minėtosios programos įgyvendinime, laikantis Ministrų komiteto Rekomendacijos Nr. (2001) 17 dėl romų/čigonų ir keliaujančiųjų Europoje ekonominės ir užimtumo padėties gerinimo.
34. Patariamasis komitetas apgailestauja, kad kol kas nerasta priimtino sprendimo nelegalaus romų įsikūrimo Kirtimų gyvenvietėje (Vilniuje) klausimui. Patariamasis komitetas pažymi, kad tie romai ten įsikūrė jau prieš keletą dešimtmečių ir kad tos vietovės teritorija (priklausanti valstybei) tesiekia apie 2,5 ha. Jis taip pat pastebi, kad ten gyvena gana nedaug šeimų – apie 50, ir daugelis jų - vienišos motinos. Patariamasis komitetas mano, kad valdžios institucijos, pasitarusios su atitinkamais asmenimis, turėtų išanalizuoti visus galimus būdus

“lietuvių kilmės asmenims, kurių tėvai ar seneliai yra ar buvo lietuviai arba vienas tėvų ar senelių yra

šiai padėčiai išspręsti. Tada būtų galima ieškoti reikiamų sprendimų daugeliui kitų tiems asmenims išskylančių sunkumų (sveikatai kenksmingas būstas, vandens ir šildymo trūkumas ir pan.), tuo pačiu skatinant romus aktyviau dalyvauti veikloje, kuria siekiama pagerinti jų būklę. Patariamasis komitetas pažymi, kad jei romai būtų priversti išvykti ir įsikurti kitur (tokį valdžios institucijų jau teiktą pasiūlymą dauguma bendruomenės narių atmetė), Kirtimų Bendruomenės centras prarastų savo paskirtį (taip pat žr. susijusias pastabas 38 pastraipoje).

35. Užimtumo požiūriu, Patariamasis komitetas pažymi, kad patikimų tarptautinių šaltinių surinkta statistika rodo, jog nedarbo lygis aukštesnis tarp tautinėms mažumoms priklausančių asmenų negu tarp priklausančiųjų daugumai. Tą padėtį pripažįsta valdžios institucijos, kurios mano, kad būtinos tolesnės priemonės šioje srityje. Šiame kontekste Patariamasis komitetas laikosi nuomonės, kad ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims, kuriems iškilo grėsmė atsidurti nežinomybės būsenoje, kai artimoje ateityje bus uždaryta branduolinė jėgainė Visagine (Ignalinoje)⁷. Patariamasis komitetas pabrėžia, kad sudėtinga tų asmenų padėtis, kurią kai kuriais atvejais apsunkina tokie veiksniai, kaip jų juridinis statusas, šeimos aplinkybės ir prastas lietuvių kalbos mokėjimas, jau savaime reikalauja esminės rėmimo politikos, grindžiamos nuoseklia strategija ir aprūpinamos reikalingais ištekliais. Patariamasis komitetas atkreipia dėmesį, kad susiję asmenys mano, jog paskelbtosios priemonės yra netinkamos, per daug bendros ir nepritaikytos jų konkrečioms reikmėms. Jis skatina valdžios institucijas dėti daugiau pastangų, įskaitant finansines priemones, kad būtų rastas veiksmingas šių problemų sprendimas, atsižvelgiant į susijusių asmenų pageidavimus bei intelektinį potencialą, esantį tokiam mieste kaip Visaginas (taip pat žr. susijusias pastabas 80 pastraipoje).

36. Patariamasis komitetas pažymi problemas, nurodytas dėl nuosavybės teisių į žemę atkūrimo (1991 m. liepos 25 d.), kurios itin aktualios tautinėms mažumoms priklausantiems žmonėms, gyvenantiems Vilniaus krašte. Anot lenkų mažumos atstovų, daug žemės sklypų buvo paskirti asmenims iš kitų Lietuvos regionų, tuo

ar buvo lietuvis ir asmuo laiko save lietuviu”.

⁷ Visagine apie 80% gyventojų yra tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, tarp jų armėnai, baltarusiai, vokiečiai, lenkai, rusai, totoriai, ukrainiečiai.

tarpu įstatymas suteikia pirmenybę atgauti žemę tikriesiems savininkams. Tikrieji savininkai, kurių didžioji dalis priklauso tautinėms mažumoms, tebelaukia, kol valdžios institucijos, atsakingos už įstatymo taikymą, sureguliuos padėtį. Patariamasis komitetas žino, kad šie sunkumai, dažnai išskylantys valstybėse pereinamuoju laikotarpiu, paprastai įtakoja ne tik tautinėms mažumoms priklausančius asmenis. Patariamasis komitetas vis tik ragina valdžios institucijas užtikrinti, kad tie asmenys nepatirtų diskriminacijos įgyvendinant šį teisės aktą ir kad toms problemoms būtų rasti sprendimai.

5 straipsnis

37. Patariamasis komitetas pažymi, kad Lietuvos Konstitucijos 37 straipsnyje “piliečiams, priklausantiems tautinėms bendrijoms” garantuojama teisė puoselėti savo kaba, kultūrą ir tradicijas. Patariamasis komitetas sveikina tai, kad Vyriausybės programoje 2000-2004 m. numatyta valstybės parama tautinių mažumų kultūros raidai, ir pripažįsta šioje srityje dedamas pastangas. Jis pažymi, kad įgyvendindama konkrečią tautinių mažumų kultūros rėmimo programą, Valstybė paskyrė apie 400 000 litų iš biudžeto 2002 m. atitinkamų organizacijų pristatytiems kultūros projektams.
38. Patariamasis komitetas sveikina tai, kad Vilniuje veikia Tautinių mažumų namai, ir kad yra daug tautinių mažumų kultūros centrų kituose miestuose, kuriuose įvairioms bendrijoms suteikiama galimybė vykdyti savo kultūrinę veiklą. Šiuo požiūriu ypač sveikintinas Romų bendruomenės centro atidarymas 2001 m. rugsėjo mėnesį Vilniaus pakraštyje Kirtimuose esančioje romų gyvenvietėje, kur vykdoma įvairi švietėjiška, kultūrinė ir socialinė veikla. Patariamasis komitetas skatina valdžios institucijas toliau plėsti Centro veiklą ir pabandyti ją populiarinti tarp romų ir kitų gyventojų.
39. Tačiau Patariamasis komitetas pažymi, kad mažumų nuomone, valstybės parama jų kultūros raidai nepakankama. Patariamasis komitetas žino, kad valdžios institucijoms sunku rasti pakankamų išteklių, kad patenkintų visus reiškiamus poreikius. Tačiau jis skatina valdžios institucijas ieškoti sprendimų, kurie leistų padidinti valstybės paramą atitinkamoms tautinėms mažumoms itin svarbių

kultūros įstaigų veiklai. Patariamasis komitetas pažymi rusų bendruomenės viltis, kad bus atkurtas Rusų teatras, ir baltarusių bendrijos norą, kad Vilniuje vėl būtų atidarytas Baltarusių muziejus.

40. Atsižvelgdamas į Pagrindų konvencijos 5 straipsnio 2 pastraipą, Patariamasis komitetas nori pažymėti, kad jis atkreipė dėmesį į tam tikrų tautinių mažumų atstovų išreikštą susirūpinimą dėl Vyriausybės aktyviai vykdomos lietuvių kalbos propagavimo, platesnio vartojimo ir jos, kaip valstybinės kalbos, statuso stiprinimo politikos. Patariamasis komitetas mano, kad žinant Lietuvos ypatingą istorinę praeitį, galima pateisinti valdžios institucijų norą sukurti tokią politiką ir eilę priemonių užtikrinančių jos įgyvendinimą, kurių kai kurios taikomos, kalbant apie visuomeninį sektorių, ir tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims. Valdžios institucijos tas priemones kuria, be kita ko, kaip būdą skatinti socialinę sanglaudą ir palengvinti integraciją Lietuvos visuomenėje. Tačiau Patariamasis komitetas reiškia viltį, kad valdžia užtikrins, jog priemonės, priimamos siekiant skatinti, apsaugoti ir stebėti valstybinės kalbos vartojimą, būtų įgyvendinamos nepažeidžiant tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisės išlaikyti ir puoselėti savo tapatumą ir kultūrą. Patariamasis komitetas skatina valdžios institucijas užtikrinti veiksmingą šios teisės įgyvendinimą, be kita ko, deramai remiant ir propaguojant mažumų kalbas.

6 straipsnis

41. Patariamasis komitetas sveikina tai, kad naujajame Baudžiamajame kodekse yra daug straipsnių, numatančių bausmes už rasinę diskriminaciją, tautinės, rasinės ir religinės nesantarcvės kurstyimą ir už nesantaikai kurstyti skirtos spausdintos, garso ar vaizdo medžiagos gaminimą, laikymą ir platinimą. Patariamasis komitetas tikisi, kad šių nuostatų įgyvendinimas padės pagerinti dialogą tarp kultūrų ir abipusį supratimą.

42. Atsižvelgdamas į besilankant Lietuvoje išgirstus įvairius pareiškimus ir į turimą informaciją, Patariamasis komitetas mano, kad apskritai, tautinėms mažumoms priklausantys asmenys gerai sugyvena su kitais gyventojais ir jų santykiams būdinga tolerancijos, abipusės pagarbos ir supratimo dvasia. Tačiau Patariamasis

komitetas pažymi, kad Lietuvos visuomenėje yra atstūmimo ar priešiško nuostatų tam tikrų tautinių mažumų, ypač romų ir žydų, atžvilgiu.

43. Pastaruoju metu, ypač po 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykių, tokių nuostatų atsirado ir pabėgėlių bei prieglobsčių ieškotojų (kaip antai afganų, kurdų, pakistaniečių, Šri Lankos gyventojų ir čečėnų) atžvilgiu. Patikimi nacionaliniai ir tarptautiniai šaltiniai praneša apie diskriminuojantį elgesį su prieglobsčio ieškotojais ir pabėgėliais. Čia Patariamasis komitetas primena, kad Pagrindų konvencijos 6 straipsnio taikymo apimtis plati, taigi, ji apima ir imigrantus, pabėgėlius bei asmenis, priklausančius kitoms grupėms, kurios tradiciškai negyveno atitinkamoje valstybėje. Patariamasis komitetas laikosi nuomonės, kad valdžios institucijos turėtų išanalizuoti padėtį ir ieškoti sprendimų, kad pašalintų nustatytus trūkumus.
44. Patariamąjį komitetą suneramino informacija, kad Lietuvoje yra buvę atvejų, kai politikai, ypač tam tikri Parlamento nariai, reiškė rasistines, ksenofobiškas ir antisemitines nuomones. Nors ir pripažindamas, kad tai tik pavieniai atvejai, Patariamasis komitetas mano, jog būtinos papildomos priemonės kovai su šiuo reiškiniu. Anot nevyriausybinų šaltinių, tam tikrų mažumų negatyvių stereotipų ir ksenofobiškų ar antisemitinių nuomonių galima rasti kai kuriuose labai dažnai visuomenės lankomuose Interneto tinklapiuose arba įterptų į jaunimui skirtus televizijos žaidimus. Be to, Patariamasis komitetas pastebi, kad kai kurios žiniasklaidos priemonės ir toliau perteikina tam tikrų mažumų, ypač romų, neigiamą įvaizdį ir pateikia apie juos informaciją taip, kad ji gali sustiprinti su tomis tautybėmis siejamus stereotipus, pavyzdžiui, paminėdamos kriminaliniais nusikaltimais įtariamų asmenų tautinę kilmę, jei jie priklauso tos mažumos bendrijai.
45. Patariamasis komitetas sveikina tai, kad Lietuvoje veikia už žiniasklaidos savireguliaciją ir jos stebėseną atsakingos institucijos tokios, kaip Žurnalistų ir redaktorių etikos komisija ir Žurnalistų etikos inspektorius. Patariamasis komitetas pažymi, kad Žurnalistų etikos inspektorius praneša apie gautus skundus dėl tam tikrų tautinių mažumų (ypač romų) ir asmenų, priklausančių kitoms pažeidžiamoms grupėms (tokių kaip čečėnų pabėgėliai), neigiamą pateikimą spaudoje. Nors ir pripažindamas, kad tai nėra įprasta Lietuvos žiniasklaidoje,

Patariamasis komitetas mano, kad reikia imtis veiksmų mokyti žiniasklaidos profesionalus ir geriau supažindinti juos su žmogaus teisėmis bei daugiakultūrizmu, kad jie galėtų pateikti objektyvų Lietuvos visuomenės įvaizdį ir atliktų teigiamą vaidmenį kaip kultūrų tarpusavio darnos, supratimo ir tolerancijos perteikėjai. Šiuo požiūriu Patariamasis komitetas sveikina 2002 m. lapkričio mėn. Tautinių mažumų ir išeivijos departamento (toliau “Departamentas”) surengtą seminarą, nagrinėjusį tautinių mažumų įvaizdį žiniasklaidoje, ir sveikina tai, kad tarp dalyvių buvo romų atstovų.

46. Patariamasis komitetas pažymi, kad teismuose nėra prireikę iškelti nei vienos bylos dėl diskriminacijos etninės kilmės pagrindu, tokių skundų nėra pateikta ir Seimo kontrolieriams. Tačiau Patariamasis komitetas mano, kad Vyriausybė turėtų toliau stebėti padėtį, kad galėtų patikrinti, ar ši išvada atspindi realybę, ir, kai reikia, imtis būtinų priemonių išspręsti bet kokias galimas problemas. Romų atveju Patariamasis komitetas mano, kad turi būti imamasi tolesnių žingsnių, kad žiniasklaida, policija ir teismų tarnybų darbuotojai geriau žinotų jų kultūrą ir konkrečias jų problemas (taip pat žr. pastabas dėl 4 straipsnio)

7 straipsnis

47. Remdamasis šiuo metu turima informacija, Patariamasis komitetas mano, kad šio straipsnio įgyvendinimas nereikalauja jokių konkrečių pastabų.

8 straipsnis

48. Remdamasis šiuo metu turima informacija, Patariamasis komitetas mano, kad šio straipsnio įgyvendinimas nereikalauja jokių konkrečių pastabų.

9 straipsnis

49. Tautinių mažumų įstatymo 2 straipsnis užtikrina “teisę turėti laikraščius ir kitus leidinius bei informaciją gimtąja kalba”. Patariamasis komitetas pažymi, kad Visuomenės informavimo įstatymas (2000 m. rugpjūčio 29 d.) toliau detalizuoja tos teisės kalbinį aspektą. Pavyzdžiui, tautinėms mažumoms skirtoms programoms

taikoma išimtis iš taisyklės, kad audiovizualinės laidos, transliuojamos kita nei valstybinė kalba, privalo būti verčiamos į lietuvių kalbą. Tokia pat išimtis yra Valstybinės kalbos įstatymo 13 skyriuje.

50. Dėl praktinio lygmens, Patariamasis komitetas pažymi, kad Valstybinė televizija transliuoja laidas mažumų kalbomis lenkams, rusams, baltarusiams ir ukrainiečiams bei programas lietuvių kalba, skirtas mažesnėms tautinėms mažumoms. Laidas rengia grupės, į kurias įeina įvairioms atitinkamoms tautinėms mažumoms priklausantys asmenys. Valstybinis radijas tautinėms mažumoms skirtas laidas transliuoja per abi stotis: kasdien vienos valandos laidą rusų kalba per pagrindinį kanalą, turintį didžiausią auditoriją, ir trumpesnes kasdienes laidas mažumų kalbomis per antrąjį kanalą: 30 min. kasdien lenkams, 10 min. kasdien baltarusiams ir po 10 min. kasdien pakaitomis ukrainiečiams, totoriams ir žydams.
51. Tautinių mažumų atstovai kalbėjo apie tendenciją trumpinti transliavimo laiką tautinėms mažumoms valstybinėje televizijoje ir radijuje ir apie šių laidų perkėlimą į mažiau palankų laiką. Be to, jie teigė, kad valdžios institucijos ketina daugumą šių programų ateityje transliuoti lietuvių kalba. Patariamojo komiteto nuomone, dėl tokių tendencijų reikia apgailestauti, nes Valstybės ataskaitoje atspindėta praktika tenkino tautinių mažumų poreikius, o minėtieji pakeitimai reiškia, kad tautinėms mažumoms priklausantys asmenys turės mažiau prieigos prie žiniasklaidos.
52. Dėl spaudos, nors Patariamasis komitetas pripažįsta, kad yra daug tautinėms mažumoms skirtų leidinių, jis pažymi, jog pastebima jų skaičiaus mažėjimo tendencija. Kadangi tautinėms mažumoms iškyla leidinių finansavimo sunkumų, Patariamasis komitetas ragina valdžios institucijas didinti atitinkamą valstybės paramą ir ypatingą dėmesį skirti mažesnėms mažumoms, kurios neturi pakankamai išteklių savo leidiniams išlaikyti.

10 straipsnis

53. Patariamasis komitetas pažymi, kad pagal Lietuvos teisės aktus, asmenys, priklausantys tautinėms mažumoms, turi teisę vartoti savo gimtąją kalbą ir

privačioje, ir viešoje aplinkoje, ir žodžiu ir raštu. Tautinėms bendrijoms priklausančių asmenų naudojimosi Konstitucijos 37 straipsnyje numatyta teise puoselėti savo kalbą, kultūrą ir tradicijas sąlygos nustatytos daugelyje teisės aktų, visų pirma, Tautinių mažumų įstatyme, Valstybinės kalbos įstatyme ir Švietimo įstatyme. Šių nuostatų nagrinėjimas ir gauta informacija apie šios teisės įgyvendinimą praktiškai rodo, kad mažumų kalbų vartojimą reikia analizuoti atsižvelgiant į valstybinės kalbos teisinę padėtį ir veiksmingą jos naudojimą. Šiame kontekste Patariamasis komitetas norėtų atkreipti valdžios institucijų dėmesį į tai, kad, kaip pasakyta Valstybės ataskaitoje, Lietuvos ratifikuotos tarptautinės sutartys, tarp jų ir Pagrindų konvencija, “yra Lietuvos vidaus teisės sudėtinė dalis” ir “nėra kliūčių tokių sutarčių nuostatomis taikyti Lietuvos teisinėje sistemoje”.

54. Galiojantis Tautinių mažumų įstatymas leidžia mažumų kalbas greta valstybinės kalbos vartoti institucijose ir organizacijose regionuose, kuriuose gyvena daug tautinėms mažumoms priklausančių asmenų. Patariamasis komitetas pažymi, kad Tautinių mažumų įstatyme nėra nurodyti kriterijai, pagal kuriuos nustatomi tokie regionai, todėl paliekama laisvė skirtingoms interpretacijoms.
55. Be to, Patariamasis komitetas pastebi, kad anot kai kurių tautinių mažumų atstovų, atitinkamos naujojo Tautinių mažumų įstatymo projekto nuostatos nesuteikia pakankamų garantijų dėl mažumų kalbų vartojimo. Pagal šį projektą, teisė laisvai privačiai ir viešai, raštu ir žodžiu naudotis mažumų kalbomis bus suteikta nepažeidžiant teisės aktų, reglamentuojančių valstybinės kalbos vartojimą visuomeniniame sektoriuje, nuostatų. Patariamasis komitetas pažymi, jog Valstybinės kalbos įstatyme nustatyta, kad visose institucijose, biuruose, įmonėse ir organizacijose, veikiančiose Lietuvos teritorijoje, vartojama valstybinė kalba. Pagal tą įstatymą, administracijos, savivaldybių, valstybės tarnybų ir kitų žinybų bei institucijų darbuotojai privalo mokėti valstybinę kalbą, Vyriausybei nustačius lietuvių kalbos mokėjimo lygį priklausomai nuo užimamų pareigų, ir privalo užtikrinti, kad vartotojai tas paslaugas gautų valstybine kalba. Tuo pat metu, bendrosios įstatymo nuostatos numato, kad “šis įstatymas nereglementuoja neoficialaus bendravimo su gyventojais arba religinių bendruomenių arba tautinėms mažumoms priklausančių asmenų renginių kalbos”. Patariamasis

komitetas mano, jog valdžios institucijos turėtų užtikrinti, kad šios nuostatos būtų deramai taikomos praktiškai, kad privalomas valstybinės kalbos vartojimas neperžengtų viešojo sektoriaus ribų.

56. Patariamasis komitetas pastebi, kad praktiškai regionuose, kurių gyventojų daugumą sudaro tautinės mažumos, ypač vietos lygiu, santykiuose su gyventojų išrinkta valdžia mažumos kalba yra naudojama be jokių ypatingų sunkumų. Tačiau Patariamasis komitetas yra sunerimęs dėl besikertančių nuostatų egzistavimo ir dėl aiškių kriterijų nustatyti “regionus, kuriuose gyvena daug tautinėms mažumoms priklausančių asmenų” nebuvimo. Patariamasis komitetas kviečia valdžios institucijas imtis reikalingų priemonių pašalinti teisinį neaiškumą šiuo požiūriu ir užtikrinti, peržiūrint atitinkamus teisės aktus, kad įvairūs susiję teisės aktai (ypač Tautinių mažumų įstatymo projektas ir Valstybinės kalbos įstatymas) atitiktų ir nepažeistų Pagrindų konvencijos 10 straipsnio (taip pat žr. pastabas dėl 11 straipsnio).

11 straipsnis

57. Patariamasis komitetas apgailestauja, kad nepaisant diskusijų, vykstančių jau keletą metų nacionaliniu lygiu ir dvišalių santykių rėmuose, dar nerasta visiems priimtino sprendimo dėl tautinėms mažumoms priklausančių asmenų (ypač lenkų) vardų ir pavardžių rašybos pasuose tvarkos. Konstitucinis teismas šį klausimą nagrinėjo 1999 m. spalio mėn. byloje, kurioje jos buvo prašoma išnagrinėti atitinkamų taisyklių, nustatytų 1991 m. sausio 31 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos rezoliucijoje, konstitucingumą. Pagal tas taisykles kitokios etninės kilmės Lietuvos piliečių vardai ir pavardės pase turi būti rašomos lietuviškomis raidėmis pagal tarimą su arba be lietuviškų priesagų (dėl to leista nuspręsti pačiam susijusiam asmeniui). Konstitucinis teismas sprendimu nustatė, kad tos taisyklės atitinka Konstituciją, pasiremdamas, iš esmės, argumentu, kad valstybinė kalba yra privaloma viešajame sektoriuje ir kad pasai, kaip oficialūs dokumentai, patvirtinantys nuolatinį ryšį tarp jo turėtojo ir valstybės, patenka į viešosios srities apimtį. Patariamasis komitetas tikisi, kad susijusios šalys galės kuo greičiau rasti tinkamą sprendimą.

58. Kitas klausimas, į kurį dėmesį atkreipė Patariamasis komitetas, yra tai, kad tuo tarpu, kai galiojantis Tautinių mažumų įstatymas leidžia naudoti dvikalbius viešuosius ženklus regionuose, kuriuose gyvena daug tautinėms mažumoms priklausančių asmenų, Valstybinės kalbos įstatymas leidžia naudoti mažumų kalbas tik tautines mažumas atstovaujančių organizacijų pavadinimuose ir ženkluose. Pagal pastarąjį įstatymą, visuose kituose viešuosiuose ženkluose turi būti naudojama valstybinė kalba. Patariamasis komitetas mano, kad dėl tokių prieštaringų nuostatų atsirandantis aiškumo trūkumas kelia susirūpinimą. Jis pažymi, kad praktiškai Valstybinės kalbos įstatymas dažnai turi viršenybę Tautinių mažumų įstatymo atžvilgiu. Patariamasis komitetas mano, kad ši padėtis nesuderinama su Pagrindų konvencija, ir kviečia valdžios institucijas imtis visų reikiamų žingsnių, įskaitant įstatymų leidybą, kad būtų užtikrinta, jog teisės aktai ir atitinkama praktika neprieštarauja Pagrindų konvencijos 11 straipsnio 3 pastraipai (taip pat žr. pastabas dėl 10 straipsnio).

12 straipsnis

59. Patariamasis komitetas pastebi, kad Lietuvoje yra daug skirtingo juridinio statuso dokumentų, reglamentuojančių asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, galimybes mokytis ir toje srityje taikomas priemonės, propaguojančias mažumų ir daugumos kultūrą bei savitumą. Pavyzdžiui, Patariamasis komitetas pažymi, kad be galiojančio Švietimo įstatymo, yra Švietimo ir mokslo ministro 2002 m. sausį priimtas dokumentas, į kurį įeina "Gairės tautinių mažumų švietimui". Patariamasis komitetas taip pat atkreipia dėmesį į kitą, dar vėlesnį dokumentą, siūlantį gaires visai Lietuvos švietimo sistemai nuo 2003 iki 2012 m., kuriame, be kita ko, yra nauji pasiūlymai tautinių mažumų švietimui. Tuo pat metu Patariamasis komitetas pažymi, kad naujo Švietimo įstatymo projektas, reformuojantis visą švietimo sistemą, šiuo metu aptariamas Parlamente.

60. Remdamasis gauta informacija, Patariamasis komitetas daro išvadą, kad šiuo metu šie dokumentai neatspindi pakankamai aiškaus ir nuoseklaus požiūrio į Vyriausybės politiką dėl tautinių mažumų apsaugos švietimo srityje. Jis reiškia viltį, kad ši padėtis yra tik pereinamasis etapas bendros Lietuvos švietimo sistemos reformos procese. Patarimojo komiteto nuomone, valdžios institucijos

turėtų tiksliau apibrėžti įvairių politiką pagrindžiančių dokumentų taikymo apimtį ir jų tarpusavio santykį ir užtikrinti, kad ateityje priimti teisės aktai aiškiai atspindėtų vieningą ir nuoseklų požiūrį šioje srityje.

61. Dėl Švietimo įstatymo projekto, Patariamasis komitetas pažymi, kad dėl straipsnių, susijusių su tautinių mažumų švietimu, buvo karštai diskutuojama specialiaame Parlamento komitete, ir jie sukėlė aršią kai kurių tautinių mažumų reakciją. Ši reakcija visų pirma siejasi su Vyriausybės požiūriu į mažumų kalbų mokymą ir dėstymą mažumų kalbomis (šiuo požiūriu žr. pastabas dėl 14 straipsnio), nauja švietimo finansavimo sistema ir jos pasekmėmis tautinių mažumų galimybėms mokytis savo kalba arba savo kalbos, taip pat ir su sprendimų dėl taip dėstančių mokyklų ar klasių steigimo priėmimu. Didelė dauguma tautinių mažumų atstovų mano, kad projekte nepakankamai dėmesio skiriama konkrečioms tautinėms mažumoms priklausančių asmenų reikmėms švietimo srityje ir tiems žmonėms nesuteikiama galimybė dalyvauti tos srities sprendimų priėmime. Patariamasis komitetas mano, jog valdžios institucijoms būtina įstatymų leidybos procese atsižvelgti į tautinių mažumų atstovų išreikštus pageidavimus ir užtikrinti, kad naujasis Švietimo įstatymas neapribotų jų galimybių šioje srityje.

62. Patariamasis komitetas sveikina įvairias Vyriausybės taikomas priemones per švietimą plėsti žinias apie tautinių mažumų ir daugumos kultūrą, istoriją, kalbą ir religiją. Jis susidomėjęs pažymi kai kurias pastarojo meto iniciatyvas, kaip antai tam tikrų bendrijų istorijos ir gyvenimo antologijų išleidimą, 2003 m. numatomos konferencijos dėl istorijos vadovėlių rengimo organizavimą ir padidintą paramą sekmadieninėms mokykloms. Patariamasis komitetas ragina Lietuvos valdžios institucijas ir toliau taip dirbti, dar labiau aktyvinti veiklą bei sistemingiau įtraukti tautinių mažumų atstovus.

63. Tuo pat metu Patariamasis komitetas atkreipia dėmesį į mažumų atstovų apibūdintus sunkumus dėl vadovėlių mažumų kalbomis trūkumo (ypač kitiems dalykams nei kalba ir literatūra) ir nepakankamą mokytojų mokymą. Patariamasis komitetas skatina valdžios institucijas ieškoti sprendimų šiai padėčiai pagerinti, be

kita ko, suteikiant didesnę valstybės finansavimą ir vykdant dvišalį tarpvalstybinį bendradarbiavimą.

64. Romų padėtis švietimo srityje kelia susirūpinimą. Patariamajam komitetui žinoma, kad romai susiduria su socialiniais ir ekonominiais sunkumais, kurie ženkliai įtakoja jų galimybes mokytis, ir šiai padėčiai pagerinti, reikia ryžtingų ir koordinuotų veiksmų, priemonės taikant įvairiuose lygmenyse (ekonominiame, socialiniame, kalbiniame ir kultūriniame). Patariamasis komitetas sveikina neseniai Vyriausybės įvairiose srityse iškeltas iniciatyvas (pagal Romų integravimo programą) ir ragina jas tęsti bei plėtoti. Dėl konkretesnių priemonių švietimo srityje, Patariamasis komitetas su susidomėjimu pažymi Romų bendruomenės centre Vilniuje vykdomą švietimo veiklą, skirtą ir vaikams (parengiamosios klasės prieš pradinę mokyklą), ir suaugusiems. Jis ragina valdžios institucijas tęsti šią veiklą ir toliau skirti išteklių, kad ši veikla galėtų vystytis ir plėstis, apimdama daugiau žmonių. Patariamasis komitetas čia nori akcentuoti, kad integruojant romų vaikus į mokyklų sistemą, valdžios institucijos turi užtikrinti, kad tėvų, norinčių įrašyti vaikus į mokyklas su lietuvių, o ne rusų dėstomąja kalba (pastarąjį variantą tariamai remia valdžios institucijos), pasirinkimas būtų visapusiškai gerbiamas, žinant tų tėvų norą leisti savo vaikams gerai išmokti ir lietuvių kalbą, ir savo kalbą bei kultūrą. Šiuo požiūriu jis prisimena Ministrų komiteto Rekomendacijos Nr. (2000) 4 dėl romų/čigonų vaikų švietimo Europoje principus ir ragina valdžios institucijas užtikrinti, kad jų būtų visapusiškai laikomasi.

65. Patariamasis komitetas sveikina priemones, kuriomis siekiama didinti žinias apie romų mažumos kultūrą, tokias kaip 2003 m. numatomą romų istorijos ir tradicijų mokslinės studijos išleidimą. Be to, Patariamasis komitetas mano, kad Vyriausybė turėtų imtis papildomų veiksmų supažindindama gyventojus, ypač mokyklose (ir mokinius, ir mokytojus) su romų kultūra bei jų savitumu, taip pat ir su jiems iškylančiais sunkumais.

13 straipsnis

66. Remdamasis šiuo metu turima informacija, Patariamasis komitetas mano, kad šio straipsnio įgyvendinimas nereikalauja jokių konkrečių pastabų.

14 straipsnis

67. Patariamasis komitetas pastebi, jog Lietuvos teisės aktuose pripažįstama, kad tautinėms mažumoms priklausantys asmenys turi teisę mokytis savo mažumos kalbos ir kad Tautinių mažumų įstatymas bei Švietimo įstatymas suteikia garantijas dėl valstybės išpareigojimo sukurti sąlygas mažumų kalbų mokymui ir dėstymui jomis. Patariamasis komitetas pažymi, kad tokių pat nuostatų yra naujajame Tautinių mažumų įstatymo projekte.

68. Tačiau Patariamasis komitetas pastebi, kad pastarosiose “Tautinių mažumų švietimo gairėse” (2002 m. sausis) pabrėžiamos tautinių mažumų galimybės “neformaliai” mokytis gimtąja kalba ir skatinamas sekmadieninių ar šeštadienių mokyklų steigimas kaip geriausias būdas patenkinti jų poreikius. Pagal Patariamajam komitetui pateiktą informaciją, neseniai priimtos visos Lietuvos švietimo sistemos gairės 2003-2012 m. patvirtina Lietuvos valdžios institucijų pasirinkimą remti “neformalias” švietimo formas mokant mažumų kalbomis. Toje informacijoje teigiama, kad ateityje valstybinėje švietimo sistemoje dėstymo kalbos galės būti tik trys mažumų kalbos (rusų, lenkų ir baltarusių). O kitų mažumų kalbų dažniausiai bus mokomasi kaip dalyko mokyklose su lietuvių dėstomąja kalba.

69. Patariamasis komitetas sveikina valstybės finansinę paramą mokytojų sandymui ir mokymui, taip pat ir patalpų bei reikalingos metodinės medžiagos įsigijimui. Tačiau, dėl dėstymo mažumų kalbomis Patariamasis komitetas mano, kad vien tik “neformalaus” švietimo negali pakakti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų poreikiams patenkinti. Nors ir žinodamas su tuo susijusius finansinius aspektus, Patariamasis komitetas mano, kad šiuo požiūriu formali mokymo sistema išlieka pagrindinė priemonė ir kad neformalus mokymas turi tą sistemą tik papildyti. Patariamasis komitetas kviečia valdžios institucijas išnagrinėti esamus poreikius ir, bendradarbiaujant su susijusiomis šalimis, nustatyti tinkamiausius tų poreikių patenkinimo būdus.

70. Patariamasis komitetas atkreipia dėmesį į Tautinių mažumų įstatymo ir Švietimo įstatymo projektų kritiką. Anot kritikų, tuose projektuose nėra suteikta reikalingų galimybių mokytis mažumos kalbos arba būti mokomam ta kalba. Visų pirma, Patariamasis komitetas pritaria susirūpinimui dėl Švietimo įstatymo projekto nuostatų, kurios neleidžia tėvams ir vaikams dalyvauti priimant sprendimus dėl klasių ar mokyklų, mokančių mažumos kalbų arba dėstančių jomis, atidarymo ir uždarymo, ir suteikia mokyklų steigėjams diskrecinę galią tokiais atvejais spręsti patiems. Be to, Patariamasis komitetas mano, jog neramina tai, kad nei valdžios institucijos, nei tėvai negalėjo tiksliai nurodyti, kiek mokinių reikia tokios klasės ar mokyklos įkūrimui ir išlaikymui.
71. Šiame kontekste Patariamasis komitetas labai susirūpinęs pažymi, kad pagal neseniai priimtas "Tautinių mažumų švietimo gaires" (2002 m. sausis), paskutinėse dviejose vidurinės mokyklos klasėse dėstymą lenkų ir rusų kalbomis turėtų pakeisti dėstymas lietuvių kalba. Kaip teigė valdžios institucijos, šia priemone siekiama palengvinti mokinių galimybes patekti į aukštesias mokyklas, kuriose dėstoma tik valstybine kalba. Ši kritika buvo susijusi ir su Švietimo ir mokslo ministerijos ketinimu šiomis kalbomis nebedėstyti dalykų, kurių privalomus egzaminus reikia laikyti vidurinio mokslo pabaigoje.
72. Atsižvelgdamas į ankstesnėse pastraipose pateiktą informaciją, Patariamasis komitetas ragina valdžios institucijas užtikrinti, prieš priimant sprendimą dėl priemonių, kurios turės įtakos mažumų kalbų mokymo ir dėstymo jomis sąlygoms, kad būtų atsižvelgta į susijusių asmenų reikmes ir kad nesumažėtų galimybės tenkinti tas reikmes. Be to, Patariamasis komitetas mano, jog būtina Lietuvos valdžios institucijoms dabar peržiūrėti teisės aktus užtikrinti įvairių susijusių įstatymų ir atitinkamų ministerijų nurodymų nuoseklumą.
73. Dėl praktinės padėties Patariamasis komitetas pažymi, kad 2001-2002 mokslo metais Lietuvoje buvo 206 tautinių mažumų vaikams skirtos mokyklos (įskaitant parengiamąsias mokyklas ir vidurinių mokyklų aukštesniąsias klases) ir apie 40 sekmadieninių mokyklų, įsteigtų, visų pirma, mažesnėms mažumoms. Patariamasis komitetas pažymi, kad anot valdžios institucijų, tas mokyklas lanko

apie 10 proc. mokinių. Patariamasis komitetas nustatė, kad pastaraisiais metais palaiapsniui mažėjo mokyklų ir klasių, kuriose mokoma mažumų kalbų arba dėstoma mažumų kalbomis, skaičius ir pažymi tautinių mažumų atstovų nepasitenkinimą tuo (Patariamasis komitetas pateikia baltarusių klasių uždarymo Visagine pavyzdį). Patariamasis komitetas žino, kad tokiam mažėjimui įtakos turi daugelis įvairių veiksnių, tokių kaip demografinis nuosmukis ar gyventojų migracija. Tačiau Patariamasis komitetas nori atkreipti valdžios institucijų dėmesį į sąlygų, reikalingų tokių mokyklų ar klasių atidarymui ir uždarymui (ypač reikalingo minimalaus mokinių skaičiaus), teisinį neaiškumą ir skatina jas imtis reikalingų, taip pat ir įstatyminių, priemonių padėčiai išaiškinti (taip pat žr. pastabas dėl 12 straipsnio).

74. Patariamasis komitetas pažymi, kad šiandien Lietuvos mokyklų sistemoje faktiškai nėra galimybių mokytis romų kalbos. Jis sveikina neseniai šiuo požiūriu iškeltas iniciatyvas, tokias kaip šiuo metu rengiamą knygą apie Lietuvoje vartojamus romanų kalbų dialektus ir romanų kalbų mokymo įvedimą nuo 2001 m. rugsėjo Vilniaus Universiteto Kultūrinių bendrijų studijų centre. Patariamasis komitetas reiškia viltį, kad šios ir kitos priemonės ateityje leis romų vaikams mokytis, priklausomai nuo jų poreikių, jų gimtosios kalbos arba būti mokomiems jų kalba. Jis skatina Lietuvos valdžios institucijas dirbti su romų atstovais toliau remiant projektus romų kalbos mokymo srityje.

15 straipsnis

75. Patariamasis komitetas sveikina tai, kad Lietuvos teisės aktuose sukurtos reikalingos sąlygos tautinėms mažumoms priklausančių asmenų dalyvavimui visuomeniniame gyvenime, be kita ko, per tautinių mažumų sukurtas politines organizacijas. Tačiau Patariamasis komitetas pažymi, kad tautinių mažumų atstovai pranešė apie pastebėtą palaiapsnę tendenciją mažinti jų galimybes dalyvauti politiniame gyvenime. Tai, visų pirma, yra susiję su tuo, kad nuo 1996 m. rinkimų tautinių mažumų politinėms organizacijoms, kaip ir kitoms politinėms organizacijoms bei partijoms, taikomas 5 proc. balsų slenkstis, kuris, anot jų atstovų, sumažina tautinių mažumų galimybes būti atstovaujamiems įstatymų leidybos institucijose. Šie atstovai taip pat kritikavo tai, kad regionuose, kuriuose

gyvena daug tautinių mažumų gyventojų, neįmanoma naudoti mažumos kalbos rinkimų kampanijai skirtose televizijos ir radijo laidose bei balsavimo biuleteniuose, pabrėždami, kad anksčiau tokia galimybė buvo. Toliau Patariamasis komitetas pažymi santykinai mažą tautinių mažumų atstovavimą vykdomosios valdžios institucijose (taip pat žr. pastabas dėl 16 straipsnio).

76. Dėl šios tendencijos Patariamasis komitetas susidarė nuomonę, kad valdžios institucijos turėtų daugiau dėmesio skirti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų reikalavimams ir, bendradarbiaudamos su jų atstovais, rasti būdų suteikti jiems galimybę veiksmingai dalyvauti visuomeniniuose reikaluose.

77. Tačiau Patariamasis komitetas pripažįsta, kad tautinės mažumos gali dalyvauti sprendimų, ypač susijusių tiesiogiai su jais, priėmimo kitais būdais. Pavyzdžiui, institucijų lygmeniu svarbus bendravimo tarp valstybės valdžios institucijų ir mažumų kanalas yra Tautinių mažumų ir išėivijos departamentas, atsakingas už Vyriausybės tautinių mažumų apsaugos politikos inicijavimą ir koordinavimą. Patariamajam komitetui malonu pažymėti Departamento aktyvumą bei norą užmegzti sistemingą partnerišką ryšį su tautinėmis mažumomis ir jas informuoti apie bet kokius pasikeitimus, susijusius su jiems rūpimais reikalais, tarp jų, neseniai priimtus sprendimus dėl naujojo Tautinių mažumų įstatymo projekto. Patariamasis komitetas su pasitenkinimu pastebi, kad projektas buvo skelbtas spaudoje ir pradėta vieša diskusija.

78. Tuo pat metu, Patariamasis komitetas mano, kad Departamento darbas, ypač jo, kaip kanalo, perduodančio skirtingų bendrijų lūkesčius įvairioms atitinkamoms valstybės struktūroms, vaidmuo turėtų būti sustiprintas. Patariamasis komitetas mano, kad turėtų būti aiškiai nustatyta šios institucijos vieta ir vaidmuo Lietuvos institucijų sistemoje, kad jis galėtų gerai atlikti savo funkcijas koordinuodamas valstybės tautinių mažumų apsaugos politiką.

79. Patariamasis komitetas sveikina tai, kad buvo įkurta Departamento patariamoji institucija – Tautinių mažumų taryba, į kurią įeina pagrindinių jų organizacijų atstovai. Tačiau Patariamasis komitetas apgailestaudamas pastebi, kad konsultavimosi su ta institucija tvarka ne visada yra patenkinama. Visų pirma,

Patariamasis komitetas primena kai kurių jos narių išreikštą kritiką dėl asmenų, atstovaujančių Tarybą Parlamento komitetuose sudaromose darbo grupėse, nagrinėjančiose įstatymų projektus, skyrimo (juos skiria Parlamento biuras, o ne pati Taryba). Patariamasis komitetas taip pat pažymi, kad tam tikrais atvejais, prieš priimant mažumų interesus paveikiančius sprendimus, su jomis visai nėra tariamasi, kaip buvo naujojo Pilietybės įstatymo atveju. Būtina, kad Tautinių mažumų tarybos teisinis statusas būtų aiškiai apibrėžtas ir kad būtų tiksliau nustatytas jos vaidmuo. Patariamasis komitetas apgailestauja, kad naujajame Tautinių mažumų įstatymo projekte, išskyrus jo dalį dėl Tautinių mažumų departamento vaidmens įgyvendinant Vyriausybės tautinių mažumų apsaugos politiką, nėra nuostatų dėl tautinių mažumų organizacijų arba dėl jų dalyvavimo priimant tiesiogiai jas įtakančius sprendimus.

80. Taip pat Patariamasis komitetas pažymi, kad tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, gyvenantys rajonuose (kaip sužinota Visagine), ne visada yra išgirstami centrinėje valdžioje. Patarimojo komiteto nuomone, būtina, užtikrinant tautinių mažumų apsaugos politikos veiksmingumą ir didinant pastarųjų pasitikėjimą valstybės politika, toliau plėtoti konsultavimosi sistemą, peržengiant Tautinių mažumų tarybos ribas. Daugiau dėmesio turėtų būti skirta skaidrumui, koordinavimui ir sistemingam bendravimui tarp šioje srityje veikiančių valstybės struktūrų.

81. Patariamasis komitetas nori pabrėžti socialinius ir ekonominius sunkumus, dėl kurių romams labai sunku dalyvauti socialiniame, ekonominiame ir kultūriniame Lietuvos visuomenės gyvenime ir jiems įtakos turinčių sprendimų priėmime. Reikia imtis neatidėliotinių veiksmų šiems sunkumams pašalinti ir skatinti aktyvų šių žmonių dalyvavimą visuomenės gyvenime.

16 straipsnis

82. Patariamasis komitetas reiškia susirūpinimą dėl teiginių, kad pastaruoju metu pakeitus rinkimų apygardas (ypač jas sujungus), sumažėjo asmenų, renkamų atstovauti tautines mažumas centrinės ir regionų/vietos valdžios institucijose.

Patariamasis komitetas atkreipia valdžios institucijų dėmesį į tai, kad reikia tartis su tautinėmis mažumomis, priimant tokias priemones.

17 straipsnis

83. Patariamasis komitetas pažymi baltarusių bendruomenės atstovų išreikštą susirūpinimą dėl vizų įvedimo nuo 2003 m. sausio mėn. keliaujantiems iš Baltarusijos į Lietuvą ir atvirkščiai. Bendrai Patariamasis komitetas ragina valdžios institucijas užtikrinti, kad vizų įvedimas nesukeltų ypatingų sunkumų (procedūrinių, finansinių ir pan.) palaikant ryšius per sieną su tos paties etninio, kultūrinio ir kalbinio tapatumo asmenimis.

18 straipsnis

84. Patariamasis komitetas pažymi, kad Lietuva yra sudariusi dvišalius bendradarbiavimo susitarimus su daugeliu valstybių, svarbiausia, su Baltarusija, Rusijos Federacija, Lenkija ir Ukraina. Patariamasis komitetas mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų užtikrinti, kad tų susitarimų nuostatos, susijusios su tautinių mažumų apsauga, būtų visiškai įgyvendintos. Be to, Patariamasis komitetas atkreipia dėmesį į Baltijos Asamblėjos rezoliuciją (2001 m. gruodžio 15 d.) dėl nacionalinių kalbų raidos Baltijos šalyse Bendrosios švietimo erdvės kontekste. Pagal šią rezoliuciją, šios valstybės, įskaitant Lietuvą, įsipareigoja, be kita ko, imtis konkrečių priemonių, palengvinančių jų kalbų dėstymą pasienio zonose. Patariamasis komitetas reiškia viltį, kad šioje srityje sukurtas bendradarbiavimas bus praktiškai realizuotas konkrečiomis priemonėmis, kurios bus naudingos tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims.

85. Patariamasis komitetas pažymi, kad Lietuvoje yra rusų kalba dėstančių aukštojo mokslo institucijų, t.y. Maskvos valstybinio techninio universiteto vietiniai skyriai, ir juos lanko daug studentų iš tautinių mažumų. Patariamasis komitetas skatina valdžios institucijas, išnaudojant dvišalio bendradarbiavimo galimybes, išnagrinėti tų institucijų išduotų diplomų oficialaus pripažinimo klausimą.

19-21 straipsniai

86. Remdamasis šiuo metu turima informacija, Patariamasis komitetas mano, kad šių nuostatų įgyvendinimas nereikalauja jokių konkrečių pastabų.

22 straipsnis

87. Nors tuo metu, kai buvo atsiųsta Valstybės ataskaita, mažumų padėtis atrodė patenkinama, Patariamasis komitetas pastebėjo pastaruoju metu išryškėjusią tendenciją mažinti tautinių mažumų apsaugos lygį. Ši tendencija atsispindi jau priimtuose ar siūlomuose teisės aktų pakeitimuose.

88. Patariamasis komitetas pažymi, kad pagal papildomą informaciją, kurią valdžios institucijos pateikė 2003 m. sausio 21 d., minėtieji besitęsiantys teisės aktų keitimai vykdomi tam, kad “būtų tiksliau ir visapusiškiau įgyvendintos [Pagrindų] konvencijos nuostatos nacionaliniuose teisės aktuose”.

89. Šiuo požiūriu, Patariamasis komitetas mano, kad kaip nustatyta Pagrindų konvencijos 22 straipsnyje, valstybės, kurios yra Konvencijos šalys, turėtų užtikrinti, kad tautinėms mažumoms priklausantys asmenys naudotųsi tais nacionaliniais ir tarptautiniais žmogaus teisių teisės aktais, kurie jiems palankesni. Be to, Patariamasis komitetas mano, kad Lietuvoje pats Pagrindų konvencijos ratifikavimas neturėtų būti naudojamas kaip argumentas mažinant anksčiau teiktą apsaugos lygį, ir dėl jo tas lygis neturėtų sumažėti.

IV. PAGRINDINĖS PATARIAMOJO KOMITETO IŠVADOS IR PASTABOS

Patariamasis komitetas mano, kad šios išvados ir pastabos gali būti naudingos tolesniam dialogui tarp Vyriausybės ir tautinių mažumų, prie kurio Patariamasis komitetas yra pasirengęs prisidėti.

Dėl 3 straipsnio

90. Patariamasis komitetas daro išvadą, kad Lietuvos teisės aktai šiuo metu nepateikia termino “tautinė mažuma” apibrėžimo ir kad Lietuva pasirinko pripažinti bet kokią kalbinę ar etninę piliečių grupę tautine mažuma. Jis toliau pažymi, kad yra rengiamas naujas Tautinių mažumų įstatymo projektas ir kad iš įstatymo projekto nėra aišku, ar pilietybė ir toliau išliks sąlyga gauti Pagrindų konvencijoje numatytą apsaugą. Patariamasis komitetas nustatė, kad būtų įmanoma pagalvoti apie kitų grupių įtraukimą į Pagrindų konvencijos taikymo apimtį, jei būtų išreikštas toks pageidavimas, pagal atskirus straipsnius, ir mano, kad Lietuva turėtų išanalizuoti šį klausimą, tardamasi su atitinkamais asmenimis.

91. Patariamasis komitetas nustatė, kad svarstomi svarbūs įstatymų projektai, susiję su tautinių mažumų apsauga, ir kad numatomi pakeitimai nesusilaukė visų susijusių šalių pritarimo. Patariamojo komiteto nuomone, būtina užtikrinti, kad prieš priimant naujus įstatymus, su tautinėmis mažumomis susijusios nuostatos būtų nuoseklios ir kad būtų aiškus jų teisinis statusas, ypač kalbant apie Valstybinės kalbos įstatymą.

Dėl 4 straipsnio

92. Patariamasis komitetas nustatė, kad naujas Pilietybės įstatymas, parengtas nepasitarus su tautinėmis mažumomis, yra diskriminuojantis, ir mano, kad valdžios institucijos turėtų, pasitarusios su susijusiais asmenimis, imtis visų reikalingų veiksmų, kad ištaisytų šią padėtį.
93. Patariamasis komitetas nustatė, kad yra didelių socialinių ir ekonominių skirtumų tarp daugelio romų ir likusios gyventojų dalies, ir kad romai skundžiasi dėl sunkumų ir diskriminacijos atvejų tokiose srityse, kaip užimtumas, gyvenamasis būstas ir švietimas. Patariamasis komitetas mano, kad reikalingi ryžtingesni veiksmai gerinant romų gyvenimo sąlygas ir mažinant esamą nelygybę. Jis mano, kad valdžios institucijos turėtų išanalizuoti, pasitarusios su susijusiais asmenimis, visus galimus problemų, iškilusių dėl romų gyvenvietės Kirtimuose (Vilniuje), sprendimo būdus.
94. Patariamasis komitetas nustatė, kad anot tautinių mažumų atstovų, tautinėms mažumoms priklausančių asmenų Visagine padėtis sudėtinga, ir jie susiduria su įvairiais sunkumais. Be to, Patariamasis komitetas nustatė problemų dėl žemės gražinimo Vilniaus krašte, dėl kurių nukenčia daug tautinėms mažumoms priklausančių asmenų. Patariamasis komitetas mano, kad valdžios institucijos turėtų dėti daugiau pastangų ieškodamos tinkamų šių problemų sprendimų.

Dėl 5 straipsnio

95. Patariamasis komitetas daro išvadą, kad aktyvi valstybinės kalbos propagavimo valstybės politika kelia susirūpinimą tam tikriems tautinių mažumų atstovams, kurie bijo, kad tai kelia grėsmę jų kultūrai ir tapatumo išsaugojimui. Patariamasis komitetas mano, jog valdžios institucijos turėtų užtikrinti, kad šios priemonės neigiamai nepaveiktų tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisės išlaikyti ir puoselėti savo kalbas bei kultūrą ir kad tie asmenys galėtų pasinaudoti derama parama bei skatinimo priemonėmis šioje srityje.

Dėl 6 straipsnio

96. Patariamasis komitetas nustatė, kad pranešama apie visuomenėje, žiniasklaidoje ir iš kai kurių politikų lūpų pasigirstančias neigiamas ir priešiškas nuomones apie tam tikras tautines mažumas bei apie pabėgėlius ir prieglobsčio ieškotojus. Pripažindamas, kai tai tik pavieniai atvejai, Patariamasis komitetas mano, kad padėčiai gerinti yra reikalingi papildomi žingsniai, svarbiausia informavimo priemonių taikymas žiniasklaidoje, policijoje ir teismų tarnybose. Šiuo požiūriu ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas romų kultūrai ir ypatingoms jų problemoms.

Dėl 9 straipsnio

97. Patariamasis komitetas daro išvadą, kad pasak tautinių mažumų atstovų, pastebima tendencija mažinti valstybinėje televizijoje ir radijuje tautinių mažumų laidoms skiriamą laiką arba perkelti tas laidas į mažiau palankų laiką. Kadangi dabartinė tvarka tenkina tautinių mažumų poreikius, Patariamasis komitetas mano, kad pokyčius, dėl kurių sumažėtų dabar turimos galimybės šioje srityje, būtų sunku pateisinti. Patariamasis komitetas taip pat mano, kad priklausomai nuo poreikių, valdžios institucijos turėtų rasti papildomų būdų labiau remti tautines mažumas, įskaitant romus, spaudoje.

Dėl 10 straipsnio

98. Patariamasis komitetas susirūpinęs daro išvadą, kad ir dabartiniuose, ir numatomuose teisės aktuose yra teisinio neaiškumo dėl tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisės naudotis gimtąja kalba santykiuose su administracine valdžia. Patariamasis komitetas mano, kad valdžios institucijos turėtų viską deramai išaiškinti ir dabartiniame įstatymo leidybos procese užtikrinti, kad aptariamoms nuostatos atitiktų ir būtų suderinamos su atitinkamomis Pagrindų konvencijos nuostatomis.

Dėl 11 straipsnio

99. Patariamasis komitetas susirūpinęs nustatė, kad Lietuvoje yra teisinio neaiškumo dėl dvikalbių ženklų naudojimo regionuose, kuriuose gyvena daug mažumų

atstovų. Be to, Patariamasis komitetas daro išvadą, kad praktiškai, anot tautinių mažumų atstovų, Valstybinės kalbos įstatymas, kuris neleidžia dvikalbių ženklų, dažnai turi viršenybę Tautinių mažumų įstatymo atžvilgiu, ir mano, kad ši padėtis nesuderinama su Pagrindų konvencija. Patariamasis komitetas atitinkamai mano, kad valdžios institucijos turėtų imtis visų šiai problemai išspręsti reikalingų įstatyminių ir praktinių priemonių.

Dėl 12 straipsnio

100. Patariamasis komitetas nustatė, kad tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisės į švietimą yra reglamentuojamos keletu skirtingo teisinio statuso dokumentų, kurie nerodo vieningo valdžios institucijų požiūrio šioje srityje. Ypač Patariamasis komitetas pažymi, kad yra teisinio neaiškumo dėl kriterijų, kuriais vadovaujasi priimant sprendimus atidaryti ar išlaikyti klases ar mokyklas, kurios moko mažumų kalbų arba dėsto jomis, ir dėl tokių sprendimus priimti įgaliotų institucijų. Patariamasis komitetas mano, kad valdžios institucijos turėtų imtis reikalingų veiksmų šiai problemai išspręsti.

101. Patariamasis komitetas daro išvadą, kad anot tautinių mažumų atstovų, Švietimo įstatymo projektas netenkina tautinių mažumų lūkesčių. Patariamojo komiteto nuomone, būtina, kad valdžios institucijos atsižvelgtų į mažumų išreikštą susirūpinimą ir užtikrintų, kad naujasis įstatymas nesumažintų jų mokymosi galimybių. Patariamasis komitetas mano, kad ypatingas dėmesys turėtų būti skirtas romų padėties šioje srityje gerinimui.

Dėl 14 straipsnio

102. Patariamasis komitetas daro išvadą, kad neseniai Švietimo ir mokslo ministro išleisti nurodymai, įskaitant jo rekomendacijas dėl lenkų ir rusų dėstymo kalbų pakeitimo paskutiniuosiose dvejose vidurinės mokyklos klasėse, rodo, kad valdžios institucijos nusprendė ateityje taikyti “neformalų” mažumų kalbų kaip dėstymo kalbų naudojimo būdą. Patariamasis komitetas mano, kad “neformalus” švietimas gali tik papildyti standartinę švietimo sistemą, kuri turėtų, kiek tai

įmanoma ir priklausomai nuo poreikių, suteikti galimybes tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims būti mokomiems savo kalba.

103. Patariamasis komitetas nustatė, kad palaipsniui mažėja mažumų kalbas mokančių arba jomis dėstančių klasių ar mokyklų skaičius, be to, yra teisinio neaiškumo dėl sprendimų priėmimo šiuo klausimu. Patariamasis komitetas mano, kad valdžios institucijos turėtų įstatyminėmis ar kitoms priemonėmis viską aiškiai, kaip reikia, nustatyti ir užtikrinti, kad atitinkami reglamentai bus nuoseklūs ir kad bus pasirūpinta tautinių mažumų, įskaitant romus, reikmėmis.

Dėl 15 straipsnio

104. Patariamasis komitetas pastebėjo, kad tautinių mažumų atstovai kalbėjo apie tendenciją mažinti mažumų dalyvavimo politiniame gyvenime galimybes. Patariamasis komitetas mano, kad valdžios institucijos turėtų išnagrinėti šią padėtį bendradarbiaudamos su susijusiais asmenimis, siekdamos rasti geriausius būdus užtikrinti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų, įskaitant gyvenančiuosius už Vilniaus krašto ribų, galimybę atlikti veiksmingą vaidmenį visuomenės gyvenime. Patariamasis komitetas mano, jog Tautinių mažumų apsaugos departamento, taip pat ir Tautinių mažumų tarybos vaidmuo ir statusas turėtų būti apibrėžti aiškiau. Be to, Patariamasis komitetas mano, kad su tautinėmis mažumomis turėtų būti tariamasi sistemingiau dėl juos įtakojančių sprendimų.

Dėl 16 straipsnio

105. Patariamasis komitetas daro išvadą, kad pasak tautinių mažumų atstovų, pastarieji rinkimų apygardų pakeitimai sumažino tautines mažumas atstovaujančių asmenų skaičių centrinėje arba regionų/vietos renkamoje valdžioje. Patariamasis komitetas mano, jog būtina tartis su tautinėmis mažumomis, kai tokios priemonės numatomos.

Dėl 22 straipsnio

106. Patariamasis komitetas nustatė, kad anot valdžios institucijų, pastarieji arba numatomi teisės aktų pakeitimai, apie kuriuos kalbėta šioje nuomonėje, yra susiję su Pagrindų konvencijos ratifikavimu. Patariamasis komitetas mano, kad Pagrindų konvencijos ratifikavimas Lietuvoje savaime neturėtų būti naudojamas kaip argumentas mažinti anksčiau teiktos apsaugos lygį ir dėl ratifikavimo tas lygis neturėtų sumažėti. Patariamąjo komiteto nuomone, būtina, kaip pasakyta Pagrindų konvencijos 22 straipsnyje, kad Lietuva užtikrintų, jog tautinėms mažumoms priklausantys asmenys naudotųsi tais nacionaliniais ar tarptautiniais žmogaus teisių aktais, kurie jiems yra palankiausi.

V. BAIGIAMOSIOS PASTABOS

107. Patariamasis komitetas mano, kad šios baigiamosios išvados atspindi šios nuomonės pagrindinę esmę ir todėl gali pasitarnauti kaip pagrindas atitinkamoms išvadoms ir rekomendacijoms, kurias priims Ministrų komitetas.
108. Patariamasis komitetas sveikina atvirą ir lankstų anksčiau Lietuvos pasirinktą požiūrį į Pagrindų konvencijos taikymo konkrečią apimtį. Patariamasis komitetas mano, kad Lietuva yra padariusi pagirtinų žingsnių apsaugodama tautinės mažumas, taip pat ir įstatymų leidybos srityje. Šie žingsniai leido išsaugoti ir plėtoti tautinių mažumų kultūrą ir tapatumą.
109. Tuo pat metu Patariamasis komitetas pažymi tam tikrus trūkumus ir teisės aktuose, ir praktikoje, tokiose srityse, kaip švietimas, tautinių mažumų vartojimas, dalyvavimas viešuosiuose reikaluose ir dialogas tarp kultūrų. Ypatingas dėmesys turėtų būti skirtas naujojo Pilietybės įstatymo nuostatų dėl dvigubos pilietybės diskriminaciniam poveikiui tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims.
110. Patariamasis komitetas susirūpinęs pastebi, kad dėl vykstančios teisės aktų reformos gali sumažėti tam tikros tautinėms mažumoms priklausančių asmenų įgytos teisės ir laisvės. Patariamasis komitetas laikosi nuomonės, kad visose srityse valdžios institucijos turėtų užtikrinti, kad dėl tų pokyčių nesumažėtų dabartinis tautinėms mažumoms priklausančių asmenų apsaugos lygis. Taip pat, atsižvelgiant į galiojančių teisės nuostatų ir teisės aktų pasiūlymų nuoseklumo trūkumą, būtina užtikrinti, kad minėtieji pakeitimai leis sukurti nuoseklią teisinę bazę tautinių mažumų apsaugai. Šiuo požiūriu, reikia tolesnių pastangų pašalinti pastebėtą teisinį neaiškumą dėl mažumų kalbų naudojimo santykiuose tarp tautinėms mažumoms priklausančių asmenų ir administracinės valdžios bei vietovardžiuose, gatvių pavadinimuose ir kitoje topografinėje informacijoje.
111. Švietimo srityje būtina užtikrinti, kad šiuo metu rengiami teisės aktų pakeitimai sukurtų aišką ir veiksmingą teisinę bazę mažumų kalbų mokymui ir dėstymui jomis. Atsižvelgiant į palaiptą mokyklų ir klasių, kuriose taip dėstoma, mažėjimą, valdžios institucijos turėtų užtikrinti, kad naujuosiuose teisės aktuose

šiuo požiūriu būtų numatyti aiškūs kriterijai, ypač dėl reikalingo mokinių skaičiaus ir dėl valdžios institucijų, kompetentingų spręsti dėl tokių klasių ir mokyklų atidarymo, išlaikymo ar uždarymo.

112. Nepaisant pastaruoju metu valdžios institucijų iškeltų iniciatyvų, kai kurie romai ir toliau susiduria su labai rimtomis problemomis, tarp jų ir socialinio bei ekonominio pobūdžio. Būtinos tolesnės pastangos tiems sunkumams pašalinti.